

SZÖKÉS A PESTVIDÉKI TÖRVÉNYSZÉK FOGHÁZÁBÓL

MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

Az MTA-ELTE Jogtörténeti
Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

TUDOMÁNYOS MUNKATÁRSA

MPZOLTAN@GMAIL.COM

2021. június 28.

Az 1872. január 1-jével felállított Pestvidéki Magyar Királyi Törvényszék is egy olyan új bíróság volt Magyarországon, amely ugyan új szervként kezdte meg működését, de a befogadó épület a régi volt: Pest-Pilis-Solt vármegye székháza. 1871-ben, az épp akkor folyamatban lévő ún. elsőfolyamodású bíróságok szervezetének kialakításakor, az igazságügyi miniszter a törvényhatóságok felé fordult, hogy vizsgálják meg annak lehetőségét, miként tudnak az újonnan szervezendő királyi törvényszékeknek helyet biztosítani. Pest

vármegye eleget téve a felhívásnak, sőt „az ország igazságügye iránti buzgalmának” jelét adva, a rá vonatkozó rendelkezésekben megjelölteknel hárommal több, mindösszesen 30 helyiséget engedett át a törvényszéknek. Ezek a patinás megyeház második emeletén „szakadatlanul egymásután következve” sorakoztak, így célszerűen tudott elkülönülni a bíróság a megyeházán belül. Azonban Nagy Károly, a leendő királyi fórum elnöke, „a hátsó udvar egész első emeletét és a második emeleten lévő zárt-folyosó hivatalos szobáit” kérte volna törvényszéke számára, amit viszont a megye vonakodott teljesíteni.

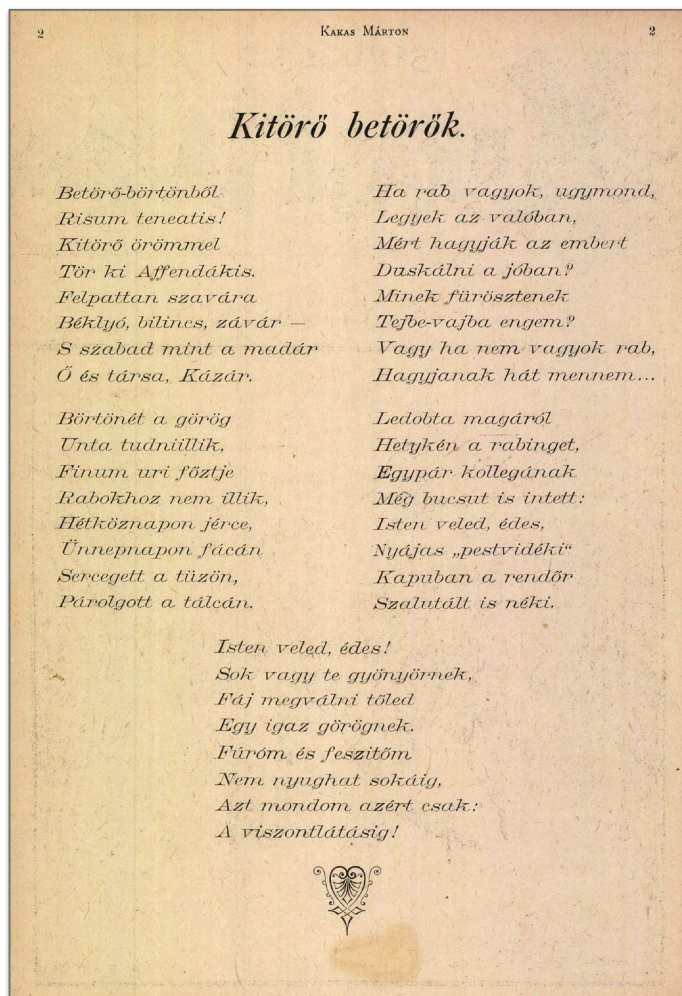
Vita keletkezett ekképpen a vármegye és az törvényszék között, amely még a sajtóban is visszhangot kapott, leginkább azért, mert hivatalos úton a megyeiek nem tudták elérni céljukat. Végül a törvényszék a felajánlott 30 egybefüggő helyiség helyett 46-ban működött szétszórva a megyeházában. A következő évek átalakítási munkálatai azonban segíthettek a kifogásolt állapotokon, így a megyeházi helyiségek alkalmassá váltak az ítélkezési munkára, viszont a „2 emeletben mintegy 58 szobával épült” fogház a kívánalmaknak továbbra sem felelt meg teljesen.

„Hogy az építkezés nem a panoptikus mód, hanem inkább labirintus

stylusban van tartva, – azt kivétel nélkül mindannyi országos, és így még annál inkább mondhatjuk a

törvényszéki fogházakról; ésszerűen tehát nem is szólhatunk valamely rendszer mellett vagy ellen, hanem leszállítjuk a bírálat igényeit az emberi élethez megkívántató legszükségesebb elemekre t. i. levegő, világosság, tisztaság s egyéb az egészség fentartására megkívántató kívánalmakra” – írta Dárday Sándor 1873-ban, a Pestvidéki Törvényszék fogházában tett látogatása apropóján a *Jogtudományi Közlönyben*. A korabeli, nem a legjobb börtönviszonyokat érzékletesen ecsetelő felvezető ellenére a cikkíró összességében – a körülményekhez képest – meglátta a jót is a fogházban: „Az emeletekben levő szobák példás rend és tisztaság mellett világosak és a légkör azokban oly egészséges, hogy a legfokozottabb igényeket is kielégíthetik, mert a lakók száma a szobák területéhez kellő arányban áll. A fekhelyek egymástól különálló, jól tömött szalmazsákkal, vánkossal és pokrócczal ellátva; a kórházban pedig azonfölül ágy és pokrócz tiszta lepedővel van borítva.”¹

E viszonylagos körülményeket azonban nem minden rab szívlelhette, amivel magyarázható az, hogy miért válhatott mondhatni legendássá a következő évtizedekben a Pestvidéki Királyi Törvényszék fogháza: szerettek onnan „megugrani” a „vendégek”. E tekintetben épp a millennium éve volt a legmozgalmasabb, el is keresztelte a *Borsszem Jankó* című vicclap „szökövének”.² Történt ugyanis, hogy 1896

júniusának legvégén három bentlakó is meglógott a pestvidéki fogház épületéből, ahol a Pesti Napló megfogalmazása szerint „botrányosan kedélyes állapotok” uralkodhattak.³ Az egyik, a „hirhetté vált utazó zsebtolvaj”, Scheiber Dezső volt, „aki rendesen Fábíán Mari és Wagner Julcsa fiatal csinos leányok társaságában utazott és ezek közreműködésével követte el a lopásokat”. Már második alkalommal szökött meg ekkor a megyeház épületéből. Mindkétszer görög „útítársakkal” tette ezt: először Papakosza Dimitrivel, másodszer pedig Affendakisz Periklészszel, akik mindketten nemzetközi hírű kasszafúrók voltak. Scheibernek mindkétszer akadt egy állandó partnere is, Kázár Ambrus személyében, akit lopás miatt hatévi fegyházra ítélték korábban.

A társak és segítők ellenére Scheiber próbálkozásai mindannyiszor sikertelennek bizonyultak, olyannyira, hogy második alkalommal már a megyeháza udvarán elfogták.⁴ Társai is csak két hétre tudtak távozni – igaz elég messze jutottak – a máramarosi erdőben fogták el őket, ahol mint ismeretleneket igazoltatta őket a helyi segédjegyző.⁵ Affendakisz ellenben valamivel ügyesebb volt, de ügyessége – így szabadsága – csak néhány napra volt elég, a közeli németmorkai erdőben őt is elfogták.⁶

A három „jómadár”, de leginkább Affendakisz szökése – a végső sikertelenség ellenére –

mégis témát adott a korabeli politikai és élclapoknak. Miután napokon át nem sikerült elfogni a szökött rabokat, a *Kakas Márton* című lap nem titkolta el véleményét: „A pestvidéki törvényszék fogháza szigorú elveket vall. Ott nem tűrnek meg soká gyanús egyéneket.”⁷ De verset is fabrikált az esetből *Kitörő betörők* címmel,⁸ sőt, karikatúrát közölt, amely azt sugallta, hogy az elítéltek

börtönfelügyelő ur bankettet tervez ezen ünnepélyes alkalomra, melyen az első felköszöntőt Affendakisz, a másodikat Scheiber, a harmadikat Kázár ur egészségre fogják elmondani” – élcelődött az *Üstökös* című lap társaihoz hasonlóan.¹⁰

Még évekkel később is viccelődtek az 1896-os szökéseken: „A svéd börtönök felügyelője

mindig megkönnyebbülés, ha a pestvidékiben kell leülnie büntetését.⁹ „A pestvidéki törvényszéknél belátták végre, hogy a rabok azért szökdösnek meg, mert nem fordítanak kellő figyelmet az emberséges ellátásukra. A törvényszék elnöke tehát elrendelte, hogy a legújabbban megszökött három rab, mielőtt elcsipetik és visszahoztatják, a legünnepelesebb fogadtatásban és óvácziókban részesíttessék. A

Budapestre jött tanulmányokra. A pestvidéki törvényszék fogházában (a Papakosza és társai) disz szökési műveleteket rendeznek tiszteletére” – olvashatjuk a Bolond Istók egyik 1902. júniusi számában,¹² de a fricska októberben sem maradt el: „A Vármegyeház-utczát nem hosszabbítják meg a Károly-körútig. Kár. A pestvidéki törvényszék foglyai közelebb érték volna a villamost.”

E szökések inkább csak azt jelzik, hogy a szenzáció leginkább az – a bíróságok esetében is – ha valami nem, vagy nem jól működik, s ennek görbe tükrre lehet a humor. Bár fordulhat a kocka idővel, ha a működési feltételek is megváltoznak. Így később a budai Fő utca és a Gyorskocsi utca is – melyek között a Pestvidéki Királyi Törvényszék 1921-ben átadott szigorú tömbje emelkedik – már más csengető hírekben tűnt fel...¹³

Hivatkozások:

- Dárdai Sándor: Börtönlátogatás. *Jogtudományi Közlöny*, 1873. 03. 25. 103–104. p.
- Viczvárdi Kalemurszky Viczibáld szóficzaviczamodásai. *Borsszem Jankó*, 1896. 07. 05. 3. p.
- A kedélyes fogház. *Pesti Napló*, 1896. 06. 30. 3. p.
- Törvénykezés. Végtárgyalás Scheiber Dezső bűnügyében. *Pesti Hírlap*, 1896. 07. 18. 11. p.
- Kázár Ambrust elfogták. *Pesti Hírlap*, 1896. 07. 19. 11. p.
- Affendakisz elfogatása. *Pesti Hírlap*, 1896. 07. 22. 8. p.
- Apró Hírek. *Kakas Márton*, 1896. 07. 05. 3. p.
- Kitörő betörők. *Kakas Márton*, 1896. 07. 05. 2. p.
- Enyhítő körülmény. *Kakas Márton*, 1896. 07. 05. 11. p.
- Apró Hírek. *Az Üstökös*, 1896. 07. 05. 242. p.
- Bolond Istók, 1902. 06. 22. 4. p.
- Bolond Istók, 1902. 10. 19. 8. p.
- Vö. Megyeri-Pálffy Zoltán: *Epizódok a Pestvidéki Királyi Törvényszék történetéből 1872–1944. Episodes from the History of the Royal Pest Environs Regional Court 1872–1944*. Budapest, 2019, Budapest Környéki Törvényszék

Képek elérhetősége:

1. oldal: Kitörő betörők. *Kakas Márton*, 1896. 07. 05. 2. p.
2. oldal: Enyhítő körülmény. *Kakas Márton*, 1896. 07. 05. 11. p.